

MATICA SRPSKA JOURNAL
OF STAGE ARTS
AND MUSIC

53

Editorial board

- Zoran T. JOVANOVIĆ, PhD, Editor-in-Chief
(Museum of Theatrical Arts of Serbia, Belgrade)
Mirjana VESELINOVIĆ HOFMAN, PhD
(University of Arts in Belgrade, Faculty of Music Arts)
Katalin KAIČ, PhD
(University of Novi Sad, Faculty of Philosophy)
Ivana PERKOVIĆ, PhD
(University of Arts in Belgrade, Faculty of Music Arts)
Ira PRODANOV KRAJIŠNIK, PhD
(University of Novi Sad, Academy of Arts)
Dušan RNJAK, PhD
(University of Novi Sad, Academy of Arts)
Katarina TOMAŠEVIĆ, PhD, Deputy Editor-in-Chief
(Institute of Musicology of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade)
Marija BERGAMO, PhD (Croatia)
(University of Ljubljana, Slovenia, Faculty of Philosophy)
Jadwiga SOBCZAK, PhD (Poland)
(University of Lodz, Department of Slavic Languages)

NOVI SAD
2015

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА СЦЕНСКЕ УМЕТНОСТИ И МУЗИКУ

53

Уредништво

- др Зоран Т. ЈОВАНОВИЋ, главни и одговорни уредник
(Музеј позоришне уметности Србије, Београд)
др Мирјана ВЕСЕЛИНОВИЋ ХОФМАН
(Универзитет уметности у Београду, Факултет музичке уметности)
др Каталин КАИЧ
(Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет)
др Ивана ПЕРКОВИЋ
(Универзитет уметности у Београду, Факултет музичке уметности)
др Ира ПРОДАНОВ КРАЈИШНИК
(Универзитет у Новом Саду, Академија уметности)
др Душан РЊАК
(Универзитет у Новом Саду, Академија уметности)
др Катарина ТОМАШЕВИЋ, заменик главног и одговорног уредника
(Музиколошки институт Српске академије наука и уметности, Београд)
др Марија БЕРГАМО (Хрватска)
(Универзитет у Љубљани, Филозофски факултет)
др Јадвига СОПЧАК (Пољска)
(Универзитет у Лођу, Катедра за славистику)

НОВИ САД
2015

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА СЦЕНСКЕ УМЕТНОСТИ И МУЗИКУ

MATICA SRPSKA
DEPARTMENT OF STAGE ARTS AND MUSIC

САДРЖАЈ CONTENTS

СТУДИЈЕ, ЧЛАНЦИ, РАСПРАВЕ STUDIES, ARTICLES, TREATISES

Др АНА РАШКОВИЋ Мало вечерње из Службе Светом Сави у руским неумским рукописима од XVI до XIX века: Стихира-славник на <i>Госпoди возвах</i>	9
ANA RAŠKOVIĆ, Ph.D. Small Vespers from the Service to Saint Sava in Russian Neumatic Manuscripts from 16 th to 19 th Century: Sticheron-Doxastikon on <i>Lord, I Have Cried</i> (<i>Кѳриѣ Еѳѳѣкраѳа</i>)	32
Др ИВАНА ПЕРКОВИЋ и др БИЉАНА МАНДИЋ Парадигма усмено/писано и педагогија црквеног појања у српским богословским школама	33
IVANA PERKOVIĆ, Ph.D. and BILJANA MANDIĆ, Ph.D. Spoken/Written Paradigm and Pedagogy of the Church Chants in Serbian Seminary Schools.	49
Мср ИВАНА МИЉАК Кинематографско-теоријски рад Бошка Токина	51
IVANA MILJAK, MA Cinematography Theory Works of Boško Tokin	64
Др ДРАГАН СТОЈМеновиЋ Утицај ексцентризма на стварање фабрике ексцентричног глумца – ФЕКС.	65
DRAGAN STOJMEMENOVIC, Ph.D. Influence of Eccentricism on the Creation of The Factory of the Eccentric Actor – FEKS.	73
Мср СЕНКА ТОМИЋ Прошлост и будућност продукције омнибус филмова у светској, европској и српској кинематографији	75
SENKA TOMIĆ, MA The Past and the Future of the Omnibus Film Production in Global, European and Serbian Cinematography	92

Др СОФИЈА КОШНИЧАР и др КСЕНИЈА КАРАПАВЛОВИЋ Плесна еротика и сценске уметности у светлу семиотике културе – II део – Дуетни, паровни мушко–женски плес	93
SOFIJA KOŠNIČAR, Ph.D. and KSENIJA KARAPAVLOVIĆ, Ph.D. Eroticism of Dance and Scenic Arts in the Light of Semiotic Culture – Part Two – Duet, Male-Female Pair Dances	108
Мср НЕБОЈША АНТЕШЕВИЋ Сценографски итинерери <i>Прсијена Нибелунја</i> : Тексас – Њујорк <i>via</i> Баку – Берлин	109
NEBOJŠA ANTEŠEVIĆ, MA Scenographic Itinerary of <i>The Ring of The Nibelung</i> : Texas – New York <i>Via</i> Baku – Berlin.	136

ПОВОДОМ ЈУБИЛЕЈА

ДАВОРИН ЈЕНКО (1835–1914)

100 година од смрти и 180 година од рођења

ТИХОМИР ОСТОЈИЋ

150 година од рођења

ИСИДОР БАЈИЋ

100 година од смрти

ON THE OCCASION OF A JUBILEE

DAVORIN JENKO

100 years since his death and 180 years since his birth

TIHOMIR OSTOJIC

150 years since his birth

ISIDOR BAJIC

100 years since his death

Др ЈЕЛИЦА СТЕВАНОВИЋ Словенац – утемељитељ српске сценске музике	139
JELICA STEVANOVIĆ, Ph.D. A Slovenian – Founder of Serbian Stage Music	165
Мср МАРИНА МАРКОВИЋ и Мср МИЛИЦА АНДРЕЈЕВИЋ Из заоставштине др Рајка Л. Веселиновића: о Тихомиру Остојићу и Остојићеву	167
MARINA MARKOVIĆ, MA and MILICA ANDREJEVIĆ, MA From Dr Rajko L. Veselinović's Legacy: On Tihomir Ostojic and Ostojicevo	176

Мср ДАНИЈЕЛА КЛИЧКОВИЋ	
Исидор Бајић: културни мисионар и музички просветитељ	177
DANIJELA KLICKOVIĆ, MA	
Isidor Bajić: Cultural Missionary and Beacon of Music	189
Др СРЂАН АТАНАСОВСКИ	
Исидор Бајић и Стара Србија.	191
Dr SRĐAN ATANASOVSKI	
Isidor Bajić and Old Serbia.	208

СЕЋАЊА, ГРАЂА, ПРИЛОЗИ
MEMOIRS, MATERIALS, CONTRIBUTIONS

Dr JADWIGA SOB CZAK	
Tadeusz Rózewicz i Peter Vujiczy – historia jednej przyjaźni	211
Др ЈАДВИГА СОБЧАК	
Тадеуш Ружевић и Петар Вујићић – историја једног пријатељства	284
Dr JADWIGA SOB CZAK	
Tadeusz Rózewicz and Petar Vujičić – a history of a friendship	285
Др ВЕСНА КРЧМАР	
Академско позориште „Промена“ Академије уметности Нови Сад.	287
VESNA KRČMAR, Ph.D.	
Student Theater “Change” of the Academy of Arts in Novi Sad.	310

ПРИКАЗИ
REVIEWS

Мср РАДОШ МИТРОВИЋ	
Драгана Стојановић Новичић, <i>Винко Глобокар, Музичка одисеја једног емигранта</i> , Факултет музичке уметности, Београд, 2013	313
Др МАРИЈА ЋИРИЋ	
<i>Ка новим сџраницама историје српске музике</i> <i>Serbian Music: Yugoslav Contexts / Српска музика: југословенски контексти</i> , уредници Мелита Милин и Џим Семсон, Музиколошки институт Српске академије наука и уметности, Београд, 2014.	315
ИМЕНСКИ РЕГИСТАР.	316
УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ.	329
РЕЦЕНЗЕНТИ.	335

СРЂАН АТАНАСОВСКИ

Музиколошки институт Српске академије наука и уметности, Београд
Оригинални научни рад / Original scientific paper
srdjanatanasovski@yahoo.co.uk

ИСИДОР БАЈИЋ И СТАРА СРБИЈА*

САЖЕТАК: Делатност Исидора Бајића постављена је у контекст српског националистичког дискурса о Старој Србији и Мађедонији. Размотрене су његове обраде песама из руковети Стевана Мокрањца, његово путовање на Свету Гору 1911, рад на записивању народних песама, те композиција *Песме српских комитија* (у две верзије). Закључци упућују на то да је Бајићев портрет фолклора ових крајева симплификован и склон стереотипима. Поред тога, Бајић је покушавао да елементе фолклора Старе Србије и Мађедоније интегрише у свакодневне музичке праксе српског грађанства у Аустроугарској, као што је кућно – салонско музицирање. Бајић стога припада ауторима који су градили слику фолклора Старе Србије и Мађедоније као нераскидиво и органски повезаног са српским фолклором уопште.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Исидор Бајић, Стара Србија, народна песма, руковети (Стеван Мокрањца), комите, *Песме српских комитија* (Исидор Бајић).

Поставити делатност Исидора Бајића у контекст дискурса о Старој Србији¹ наизглед може деловати зачуђујуће, имајући у виду да је наратив који се у оквиру музиколошког дискурса најчешће среће о овом композитору одише описима младалачког, романтичног, чак наивног духа аутора, или се пак у први план поставља национално и идеолошки наизглед неутрална мисија професионализације музичког занимања и неговања адекватних институција (уп. МИЛОЈЕВИЋ 1933). Рођен истог лета када је

---

* Рад је писан у оквиру пројекта *Идентификација српске музике од локалних до глобалних оквира: традиције, промене, изазови* (бр. 177004 /2011–2014/), финансираног од стране Министарства за просвету и науку Републике Србије.

¹ Појам „Стара Србија“ у овом раду не користим у смислу реалне географске области, већ као референцу за конструисано поље значења произведено у српском националистичком дискурсу током XIX столећа. На сличан начин користим и појам „Мађедонија“, где сам се одлучио за варијанту присутну у истом дискурсу која је ортографски различита од назива који се данас користи за дату географску област.

одржан Берлински конгрес, 1878. године, мировна конференција чији су закључци у великој мери усмерили даљу политику српског национализма према такозваном Источном питању, Бајић је припадао генерацији српских интелектуалаца у Аустроугарској који су у великој мери били оријентисани на Краљевину Србију као кључ за решавање српског националног питања, што је пре свега подразумевало питање одређења територија и граница српске нације (Зундхаусен 2009: 207–218). Полазећи од уверења да је слика Бајића као композитора који „није био политичар, али је био националист од убеђења“ (Милојевић 1933: 52) дубоко наивна и редукована, покушаћу да покажем на који начин се делатност овог аутора може позиционирати у контексту српског националистичког дискурса о Старој Србији. Ово је поготову значајно имајући у виду да је Бајић у овом периоду био међу активним записивачима српских народних песама, као и један од тек неколицине композитора који су у периоду пре балканских ратова путовали на територије Османског царства које су биле означене као Стара Србија.

Наративи о средњовековној Србији и о Косовском миту испрва су дефинисани у круговима српске интелектуалне елите у Хабзбуршкој монархији, у којима је уједно и дискурс српског национализма успостављен у јавној сфери значајно пре него што је он постао доминантна идеологија Кнежевине Србије, а по угледу на друге националистичке идеологије Средње Европе.² Ови наративи имали су снажно упориште у црквеним институцијама, и то иницијално као етички и духовни митови (уп. Роговић 2007; Павловић 2009). Већ од времена Вука Караџића Косовски мит био је снажно присутан, како у уметности и науци тако и у свакодневном животу Срба у Кнежевини и у Хабзбуршкој монархији. Скоро све епске песме Косовског циклуса, а посебно оне у којима се велича херојство кнеза Лазара и косовских јунака, Караџић је забележио у Срему (Павловић 2009: 87; уп. Матић 1964 и Вошковић-Stulli 1966). Ови мотиви присутни су и у музичким публикацијама објављиваним од средине XIX столећа: песме у збиркама Корнелија Станковића из 1859. године и Александра Николића из 1863. године (прве објављене у Бечу а друге у Темишвару) садрже низ референци на Косовски бој, „српског цара Лазара“ и „Цара Душана Призрен град“ (Николић 1863; Станковић 2007; уп. Атанасовски 2014: 73). Коначно, наративи средњовековне историје популаризовани су и кроз визуелне медије, попут литографија и илустрација у часописима, међу којима су запажене биле литографије Павла Чортановића из

---

² Занимљиво је да се управо један од карловачких митрополита, Стеван Стратимировић, посебно интересовао за питање српског народа у Турској, те да је о њему прикупљао обавештења, етнографске податке и географску грађу (Филиповић 1972: 518–519; уп. Руварац 1903: 107–116). У преписци са Карађорђем, вођом Првог српског устанка, Стратимировић је покушао да наметне своју идеју да устанак против Османлија не треба да остане на нивоу сељачке побуне против локалних моћника, већ да прерасте у мисију ослобађања свих Срба који живе под османском влашћу (Димитријевић 1926; уп. Попов 2007: 41–42).

1860–1862. и из 1870–1871, израђиване у сарадњи са Адамом Стефановићем, а публиковане у Панчеву (ВРБАШКИ 1993/1994; МАКУЉЕВИЋ 2006: 78–79). Значајно је да сви ови набројани производи културе не припадају сфери високе уметности, већ су рефлектовали и обликовали свакодневицу Срба у Хабзбуршкој монархији, односно у Аустроугарској. Косовски мит не само што је временом искорачио из сфере морала и етике у сферу националног, него је постао и основ за територијалне аспирације српског национализма. Већ са тајним списом под насловом *Начертаније* из 1844, који је Илија Гарашанин 1844. године поднео кнезу Александру Карађорђевићу, кнежевина Србија идентификована је са улогом „српског Пијемонта“ и пројектом „ослобођења“ и „уједињења“ земаља на којима су живели Јужни Словени, а један од основних механизма апропријације територија у име нације било је управо „историјско право“, односно сведочанство о обиму средњовековне српске државе.³ Концепт Старе Србије (или чак „Праве Србије“, како су је поједини аутори називали; уп. МИЛОЈЕВИЋ 1871) управо је рефлектовао те претензије, означавајући ову област као територију која је припадала средњовековној српској држави, те конституишући је као супстанцијалну територију српске нације (WHITE 2000). Појам Стара Србија по свему судећи је први пут формулисао Вук Караџић већ 1818. године (БАТАКОВИЋ 1988: vii), а почев од 1845. срећемо га како у картографским тако и у књижевним изворима (TRIFUNOVIĆ 2014). Једна од публикација која је афирмисала појам Стара Србија међу читалачком публиком у Аустроугарској, али и типизирала круг тема којим је он био окружен, јесте есеј *Плач сџаре Србије* хаџи Серафима Ристића, архимандрита манастира Високи Дечани, објављен у Земуну 1864. године. Писан са јасном намером да мобилише српско јавно мњење, овај спис започиње кратком историјом Срба на подручју Пећке нахије која сеже до времена Византије и успоставља јасан аргумент историјског права српског народа на наведене територије, а наставља се у форми апела османском цару да прекине „зло и неправду“ која се над овим народом спроводи, наводећи шездесет и осам скорашњих инцидената који о томе сведоче, са закључком да је, услед недостатка адекватног одговора, оружана побуна неумитно близу (РИСТИЋ 1864).

Написи попут Ристићевог, али пре свега низ путописа српских интелектуалаца који су након Берлинског конгреса све учесталије посећивали делове Османског царства, упркос наводним безбедносним ризицима, сведоче о потреби српске јавности да наративи о Косову и Старој Србији не остану на нивоу мита и апстрактних слика, већ да се

---

³ Гарашанин тако наводи следеће: „Српска држава која је већ срећно почела, но која се распростирати и ојачати мора, има свој основ и темељ тврди у царству српском 13-га и 14-га столећа и у богатој и славној српској историји“ (СТРАЊАКОВИЋ 1931: 408). О улози средњовековних наратива у дефинисању националних граница уп. GEARY 2007.

опредмете кроз поуздана сведочанства и уметничке творевине инспирисане искуством из прве руке (ATANASOVSKI, у штампи). Поред књижевних дела и ликовних преодоби, један од важних начина да се искуство Старе Србије реификује била је народна песма. Унутар хердеријанског дискурса културног национализма народна песма виђена је као отелотворење саме нације: речима Бајићевог савременика, „у народној попевци јавља се дух народа, тако рећи гласовима симболисана идеја морална му бића“ (МЛАДЕН 1886: 65). Народна песма посматрана је као неодвојива не само од народа који ју је изнедрио већ и од простора на коме је настала. Стога није чудно да су песме из Старе Србије и Македоније – која је највећим делом такође била виђена као део овог простора⁴ – изазивале велико интересовање у јавној сфери. У Београду су 1890. године одржана два јавна концерта песама из Старе Србије и Македоније: приредба Академског певачког друштва „Обилић“, на којој је отпевано више „македонских песама“, и наступ Београдског певачког друштва на коме је Раја Павловић извео *Македонске њесме* Стевана Мокрањца за глас и клавир (ПЕРИЋ 1998: 144–145). Седмо коло Јосифа Маринковића из 1889. године (насловљено и као *Србо-македонске њесме*; ПЕРИЋИЋ 1967: 135) садржи искључиво песме из Старе Србије и Македоније, као и VII руковет Стевана Мокрањца из 1894. (са поднасловом *Из Старе Србије и Македоније*), а песме из Старе Србије појављују се и у Маринковићевом VIII колу (1890), као и у V руковети Стевана Мокрањца (1892–1893). Како у овом периоду поменути композитори и извођачи нису путовали на територије Османског царства, ове песме су по свој прилици забележене у Београду, било од досељеника из ових крајева, било од људи који су посетили Османско царство, што није чудно, имајући у виду да постоје сведочанства да су се сличне песме могле чути на местима јавних окупљања (уп. ВЕСЕЛИНОВИЋ 1886). Другачији статус задобиће тек песме из руковети Стевана Мокрањца након његовог боравка у Приштини почетком 1896. са циљем да запише народне песме – о чему су извештаји објављени у штампи, укључујући и новине *Бранково коло* објављиване у Сремским Карловцима (ПЕРИЋ 1995: 120–121) – за које ће савременици веровати да представљају аутентичне записе песама из ових крајева (КОЊОВИЋ 1919: 74).⁵

---

⁴ Питање граница Старе Србије, а поготову разграничења Старе Србије и Македоније, било је отворено. Крајем XIX века ustalilo се мишљење да Стара Србија оквирно обухвата територије које су у XIV столећу биле под влашћу краља Стефана Милутина Немањића (БАТАКОВИЋ 1988: vii), што је подразумевало јужну границу која би омеђила и север Албаније и области око Дебра, Кичева, Велеса и Штипа. Јован Цвијић се служио географским одликама ових предела и на основу тога је границу између Старе Србије и Македоније повлачио тако да је Скопље било у Старој Србији, док је Македонија била сведена на крајеве око Охрида и Битоља (Цвијић 1904).

⁵ Ипак, од двадесет и три песме из Старе Србије и Македоније које ће се потом наћи у Мокрањчевим руковетима, тек осам је записано у оквиру овог теренског рада, а и оне су приликом композиционог поступка темељно прерађене (АТАНАСОВСКИ 2014: 141–142).

Важно место у креирању типичних репрезентација фолклора из Старе Србије и Мађедоније, те у приближавању ове музике публици у Аустроугарској, заузима Бајићев *Албум српских народних ђесама и народних ђесама из Мокрањчевих руковети*, литографисан у Лајпцигу (F. M. Geidel), а издат паралелно у Новом Саду у Издавачкој књижарници Светозара Ф. Огњановића и у Београду у Дворској књижари Мите Стајића (сл. 1). Конципиран као албум салонских композиција намењен кућном музицирању, Бајићев албум састављен је од обрада песама за клавир са потписаним текстом, уз повремени додатак краћих клавирских фантазија. Албум не носи годину издања, али није могао настати пре 1896, када је књижара Мите Стајића основана, а вероватно није настао ни значајно доцније, имајући у виду да је Бајић користио само V и VII руковети, које је Мокрањац компоновао закључно са 1894. годином. Као што се може претпоставити, Мокрањчеве руковети су у том тренутку Бајићу биле превасходно драгоцене као извор песама које се везују за Стару Србију и Мађедонију, док је у случају других песама презентовао сопствене варијанте. Бајић је преузео обе песме из V руковети које се везују за Стару Србију и Мађедонију („Леле Стано мори“ и „Ајде мори момичето“) и четири песме од укупно пет из VII руковети („Варај Данке гиздава девојко“, „Посеја дедо“, „Море извор вода“ и „Ајде ко ти купи“). Занимљиво је на који начин је Бајић, усмеравајући пажњу превасходно ка публици у Јужној Угарској, прилагодио и допунио одређене Мокрањчеве песме. У случају три песме из руковети – „Леле Стано мори“, „Море извор вода“ и „Ајде ко ти купи“ – Бајић је унео измене у текст којима је ублажио дијалекатске разлике и начинио их доступнијим и ближим публици у северним крајевима, као и карактеру салонских композиција. У песми „Леле Стано мори“ „малка“ је измењено у „млада“, у песми „Ајде ко ти купи куланчето“ упитна заменица „кој“ исправљена је у „ко“, а усклик „де ђиди де“ преправљен је у „бре гиди де“, док је на насловни стих „Море извор вода извирала оф море оф!“, уместо Мокрањчевог наставка текста придодат нови стих, „крз баштицу протицала“. На музичком плану је, по излагању првог стиха, додао кратку слободну фантазију на тему песме (Пример 1).

Бајићева збирка има посебан значај у рецепцији руковети Стевана Мокрањца као композиција састављених искључиво од „аутентичних“ народних песама, те брисању граница између музичког материјала који је Мокрањац обрадио и оног који је заправо у целини компоновао. Песме из Мокрањчевих руковети се у истом периоду појављују и у „збиркама народних песама“ других аутора (уп. Павловић *s. a.*), при чему је Бајићева збирка специфична јер је аутор јасно навео руковети као један од извора које је користио. У том смислу је занимљиво да је Бајић укључио и две песме („Ајде, море, момичето“ и „Варај, Данке, гиздава девојко“) за које

постоје јасне индикације да их је Мокрањац компоновао (АТАНАСОВСКИ 2014). Имајући у виду ова запажања, може се закључити да је значај ове публикације у рецепцији руковети Стевана Мокрањца вишеструк и да је утицао на следеће процесе:

- укључивање песама из Мокрањчевих руковети, пре свега намењене певачким друштвима, у репертоар кућног, односно салонског музицирања (уп. КОКАНОВИЋ МАРКОВИЋ 2011: 154–158);
- прихватање песама из Мокрањчевих руковети као аутентичних народних песама (уп. АТАНАСОВСКИ 2015);
- прихватање песама из Мокрањчевих руковети као репрезентативних за музички фолклор Старе Србије и Мађедоније.

Коначно, Бајићев албум део је и ширег процеса стереотипизације фолклора Старе Србије и Мађедоније, његовог кодификовања у оквирима западноевропских музичких пракси, те приближавања стандардном идиому салонске музике која је доминирала Средњом Европом.

Сл. 1. Издање Албума српских народних песама и народних песама из Мокрањчевих руковети Исихора Бајића, насловна страница

Пример 1. Исидор Бајић, „Леле Стано мори“, обрада за клавир са уписаним текстом

Moderato.

Ле - ле Ста - но мо - ри мла - да Ста - на мла - да ста - на,

ле - ле Ста - но мо - ри мла - да ста - на мла - да ста - на.

Својеврсну прекретницу у односу Исидора Бајића и Старе Србије представља пут у Хиландар на који је композитор кренуо 1911. године, заједно са групом ученика богословије из Сремских Карловаца. О овом Бајићевом путовању пре свега сазнајемо из есеја Стане Ђурић Клајн, која

је имала прилику да прегледа необјављене путописне белешке Глише Бабовића, Бајићевог сапутника, сачуване у породичној архиви (Ђурић-Клајн 1983). Група ученика богословије позвала је Исидора Бајића да им се придружи јер су намеравали да на путу приређују концерте како би прикупили финансијска средства. Наступи су били приређени у Београду, Трстенику, Краљеви, Врњачкој бањи, Крушевцу, Рибарској бањи, Нишу, Врању, Врањској бањи и Солуну. Основна мотивација Бајића да се упусти у овај подухват била је да записује црквено појање и народне песме. Упоредбујући податке о путу и Бајићеве мелографске рукописе (Архив МИ САНУ), долази се до закључка да се Бајићу прилика да запише народне песме из Старе Србије и Маћедоније указала тек два пута: први пут у Врању и Врањској Бањи, где је, између осталог, посетио чувену Коштану и у току једног преподнева записао „20–30 [...] мелодија“ (Ђурић-Клајн 1983: 8), и други пут, на повратку из Хиландара, када је посетио Скопље, где је са сапутницима био „срдечно дочекан“. Прозлазећи преко територије Османског царства, путници су се устезали да се задржавају ван својих одредишта: тако није било станке од уласка у царевину код Ристовца све до доласка у Солун, а на повратку су застали једино у Скопљу, где ипак нису приредили концерт на наговор домаћина, а из безбедности („због опасности од бугарских комита, који не презају ни од каквих злочина – одустадосмо од тога по наговору самих Скопљанаца“, Ђурић-Клајн 1983: 9).

Бајићева рукописна заоставштина, која обухвата преко две хиљаде записа и преписа напева, сведочи да је реч о једном од најактивнијих записивача српских народних песама. Ова заоставштина данас је подељена између Музиколошког института САНУ, Архива САНУ у Београду те Библиотеке и Рукописног одељења Матице српске у Новом Саду (Петровић 2004: 353). У оквиру збирке Музиколошког института САНУ налазе се и скупине Бајићевих записа који су претходно били похрањени у архиву Етнографског музеја и у архиву Музичке академије у Београду (Матовић 1973), а један део Бајићевих записа је и објављен у међуратном периоду, у редакцији Светолика Пашћана (Балић 1924). Главни део Бајићевих рукописних записа представља колекција двадесет укоричених свезака, од којих свака садржи до стотину уредно исписаних напева, који имају јединствену нумерацију (Архив МИ САНУ). Ова колекција очигледно је настала у ауторовим последњим годинама живота као пројекат својеврсне систематизације и синтезе како сопственог мелографског рада тако и рада других мелографа. Међутим, узимајући у обзир врсту и једнообразност повеза свезака, различите врсте употребљеног нотног папира и мастила, те очигледно накнадно сечење нотног папира (поједини коментари и записи текста су том приликом оштећени), јасно је да је корицење и форматирање

ових свезака рађено *a posteriori*, вероватно од стране Косте Манојловића, који је уједно аутор неколико маргиналија у овим свескама. Овим се уједно и објашњава недостатак појединих записа у нумеричком поретку. Поред оригиналних записа, који чине већину у прве четири свеске, те који неретко садрже податке о пореклу напева и о казивачу, Бајић је у ову колекцију уврстио скоро систематски израђене преписе збирки (односно делова збирки) других аутора, и то Владимира Ђорђевића, Лудвига Кубе, Фрање Кухача, Раје Павловића,⁶ Тодора Бушетића и Стевана Мокрањца, као и преписе из других извора (уп. МАТОВИЋ 1973: 294–295). Посебно је занимљив однос записа у Бајићевим свескама са издањем *Албум 138 српских-народних њесама* штампарије Мите Стајића, објављеном 1905. у Београду, а који истраживачи претходно нису запазили (*Албум 138 српских-народних њесама за џасовир* 1905). Наиме, Бајићеви записи од броја 275 до 390 кореспондирају са овом збирком песама, али нису увек идентични, при чему је текст увек подударан (иако не увек комплетан у Бајићевом рукопису), док су мелодије записа у неким случајевима кориговане. Природа разлика између објављених верзија и рукописног материјала, попут поједностављења ритмичких образаца, прилагођавања мелодије хармонизацији, то јест клавирској пратњи у штампаном издању, и слично, међутим, упућује на то да су Бајићеви рукописи послужили као основ за издање Мите Стајића. У прилог томе да је Исидор Бајић био сарадник на овом издању говори и чињеница да је иначе сарађивао са овим издавачем.

Говорећи о Бајићу поводом десетогодишњице од његове смрти, Милоје Милојевић га описује као аутора кога је „жудња за песмом свога рода одвела [...] у народ“, те који је „пошао из села у село, од песме до песме и познао [...] душу нашег човека у радости и болу, у тузи и уздању“ (МИЛОЈЕВИЋ 1933: 50). Јасно је да је Бајић припадао генерацији српских мелографа у којој је у потпуности био афирмисан гримовски идеал записивања „из уста народног певача“, који је, имплицитно, био неук и који је стајао изван високе културе европске писмености (уп. BENDIX 1997: 58–59). Не само што о томе говори Милојевићев опис Бајићеве делатности, већ и његове бележнице одају напор да се приликом записивања народних песама искорачи из сфере градске и варошке музике и да се истраже напеви који су перципирани као старији слој народне традиције; тако се у Бајићевим записима може пронаћи низ песама које су означене као „старинске“. Међутим, оно што је посебно занимљиво јесте то што

---

⁶ У литератури до сада није било запажено да су Бајићеви рукописни записи бр. 651–682 преписи из другог кола „српских народних песама“ Раје Павловића (Павловић *с. а.*), чије објављивање Ђорђе Перић датира у 1901. годину (ПЕРИЋ 2012: 217). Међу овим преписима је и пет песама из Старе Србије и Македоније, од којих су две оригинално из Мокрањчевих руковети (уп. ATANASOVSKI 2014: 127–130).

ова колекција Бајићевих записа сведочи о композиторовом интересовању за музички фолклор Старе Србије и Мађедоније, што се уочава у његовом настојању да прибележи што већи број напева из ових крајева, било као сопствене мелографске записе, било у виду преписа доступног материјала. У Бајићевој колекцији мелографских рукописа могу се идентификовати две групе записа које кореспондирају са подацима о његовом путовању 1911. године:

- сачувани напеви од бр. 60 до бр. 92 записани су у околини Ниша и Врања (песме носе ознаке „Врањанка“, „македонска“, „мађедонска“, „из околине Врања“, „битољска“ и „из околине Ниша“), с тим што у колекцији недостаје 24 напева, бр. 62–85, за које се може претпоставити да су управо напеви које је Бајић забележио од Малике Еминовић, познатије као Коштане, и који су вероватно приликом коричења одвојени од остатка колекције;
- напеви од бр. 144 до бр. 155 записани су у Скопљу (већина песама носи име казивача – нпр. „чуо од г-це Ана Ивковић у Скопљу“ и „ову сам песму чуо од Пере Ж. Илића“ – те ознаке „из Митровице“, „Скопска Црна Гора“, „игра канда бугарска“, „из Мађедоније“, „комитска песма“, „Косовски вилајет“, „из Прилепа“ и „из околине Скопља“.⁷

Поред ових, постоји још и низ напева на другим местима у колекцији који се према провенијенцији песама могу идентификовати као песме из Старе Србије и Мађедоније, те које је композитор или преписао преко реда или их је записао у некој другој прилици. Поред тога, Бајић је начинио преписе свих осам мелографских записа које је Бранислав Нушић укључио у други том своје студије *Косово. Опис земље и народа* из 1903. године, а које је заправо начинио Мокрањец (Нушић 1903), као и записе из студије Ивана Иванића *Мађедонија и Мађедонци* (Иванић 1908). Поред тога, Бајић је преписао обе песме из Мокрањчеве V руковети које се везују за Стару Србију (напеви 713 и 817), све песме из Мокрањчеве VII руковети, *Песме из Старе Србије* (компонована 1894; напеви 663 и 706–709), три од четири песме из VIII руковети, *Песме са Косова* (1896; напеви 682, 691 и 692), све песме из X руковети, *Песме са Охрида* (1901; напеви 820–823, 1198, 1324, 1894 и 1971, при чему су поједине песме преписане два пута), те три од пет песама из XV руковети, *Песме из Македоније* (1909; 1837, 1895 и 1896).

Док се песме из Јужне Угарске у Бајићевим записима уз тек неколико изузетака јављају без података о казивачу, значајан део песама из Старе

---

⁷ Већину ових песама је Светолик Пашћан уврстио у прву свеску Бајићевих „песама из Србије“ (Балић 1924).

Србије и Македоније праћен је податком ко је песме певао – конкретно, реч је о „госпођици“ Ани Ивковић „из Скопља“, „војводи“ Николи Вукотићу, В. Драгашевићу, Михайлу Манчићу из Скопља, Пери Ж. Илићу и о „Цве. Михајловићу“. Од наведених особа за сада се може утврдити само идентитет Пери Ж. Илића, који је и сам био композитор, мелограф и наставник, а који је у од 1909. до 1911. године радио у Мушкој гимназији у Скопљу (Кокановић 2009).⁸ Чињеница да су наведена имена казивача песама из Старе Србије говори о одређеној недоступности песама које је Бајић очигледно записивао тек од неколицине певача, о потреби да документује како је до ових напева дошао, али може упућивати и на виши друштвени статус казивача ових песама у односу на остале, поготову када је реч о његовом боравку у Скопљу.⁹ Неколико напомена које је Бајић начинио уз песме из Старе Србије и Македоније које је бележио откривају стереотипну слику која је већ у то време постојала о македонском музичком фолклору: уз песму „Болна лежи дилбер Тута“ (бр. 136), означену као македонску, Бајић је записао напомену „врло карактеристичан ритам 7/8“, док је уз „Што ми је мило и драго“ (бр. 148), означену као „комитску песму“, забележио „врло карактеристична тужна песма“ (вид. примере 2 и 3). Фасцинација такозваним неправилним метром, те мишљење да је управо ова карактеристика кључ македонског музичког фолклора и разлог због кога се треба упустити у његово проучавање срећемо већ 1884. у напису Драгутина Илића „О нашој музици“: „Већина македонских арија одликују се врло разноликим ритмом дводелног и троделног такта, а и комбинованих из истих, мелодије које и данас недодирнуте очекују свога уметника да их прикупи“ (ПЕРИЋ 2012: 219). Идеја да је туга и меланхолија основна емоција песама из Старе Србије и Македоније одражавала је пак дискурс о страдању српског народа у Османском царству, а музички је у немалој мери била обликована и руковетима Стевана Мокрањца, где је аутор елегичне песме изразито лаганог темпа и карактера ламента користио као својеврсне антиклимаксе у архитектоници својих композиција.¹⁰

---

⁸ Петар Ж. Илић је и сам бележио народне песме и црквено појање Старе Србије, као што се бавио и теоријским радом на исту тему, а неки од његових записа се такође чувају у Архиву Музиколошког института САНУ (Илић 1922; Матовић 1973: 299). У Бајићевој колекцији постоје три напева забележених од Илића, и то бр. 152, који је интерполиран напевима забележеним од Ане Ивковић, те је највероватније начињен у Скопљу 1911. године, и бр. 558–559, који су могли бити начињени приликом Илићевог боравка у Новом Саду 1912. године, где је боравио услед гостовања Певачког друштва „Вардар“ из Скопља чији је био хоровођа (Кокановић 2009).

⁹ Други казивачи чији је идентитет Бајић забележио били су углавном Роми, тако да ту информација о казивачу заправо служи као информација о етничком „идентитету“ напева.

¹⁰ Тако су савременици о Мокрањчевим руковетима писали да конституишу „ноту неразделиве српске душе“ чија је основна боја „тамна меланхолија, као што је страдање нашега племена“ (Манолиновић 1923: 113).

Највећи број песама из Старе Србије и Македоније Бајићу је певала Ана Ивковић – чак за девет песама прибележио је њено име као казивача.¹¹ Иако је Ана Ивковић забележена као „госпођица из Скопља“, она је Бајићу, поред песама генерички обележених као песме „из Македоније“, певала песме из Косовског вилајета, Митровице, Прилепа, те из околине Скопља и Скопске Црне Горе. Ове песме могу се узети као репрезентативан узорак Бајићевих записа песама из Старе Србије и Македоније, на основу чега се могу донети одређени закључци о стереотипима кроз које је фолклор ових крајева представљен у мелографском раду овог аутора:

- песме су по правилу у такту 3/4, умереног или лаганог темпа, са честим синкопираним ритмичким обрасцима;
- вокална линија је гипка, скоро виртуозна, тонално одређена, неретко са упечатљивим интервалским скоковима који сежу до октаве;
- појављује се такозвани балкански мол, са типизираним пасажима који потцртавају ефекат прекомерне секунде;
- дурске песме неретко каденцирају на II ступњу, док је у молским заступљена каденца на тоници.

Поред тога, важно је приметити да Бајићев начин бележења текста често одаје неразумевање језика, односно дијалеката на којима су песме испеване.¹²

Посебну групу Бајићевих песама из Старе Србије чине песме које је аутор означио као „комитске“: поред специфичне тематике и доминантног карактера ламентације, ова одредница је значајна јер је Бајић аутор композиције *Песме српских комитија*, која постоји у најмање две верзије, и то у верзији за соло бас и мушки хор, која садржи две песме (Бајић *s. a. б*), те у верзији за клавир са потписаним текстом (Бајић *s. a. а*). У рукопису има укупно пет песама означених као комитске, с тим што им треба придодати и напев „Излези бабо мори“ (бр. 210), који је аутору послужио као друга песма у

---

¹¹ Реч је о напевима 144–146, 148–151 и 154–155; напев 147 („Борјанка“) је обележен као песма „из Македоније“, уз коментар да је „по свој прилици бугарска песма“, а како њему претходи напев забележен од Ане Ивковић који је композитор обележио као „игра канда бугарска“, могуће је да је и напев 147 забележен од Ане Ивковић, што би у збиру било десет песама. Треба напоменути и да су три песме из Бајићевих рукописа – бр. 89, „Дафина платно белеше“ („Македонска“), бр. 144, „Мислиш рано“ („из Митровице, Скопска Црна Гора“), и бр. 196, „Крај Вардара сеђаше“ – а од којих је једна, забележена од Ане Ивковић, варијанте песама из комада са певањем *Кошћани* Боре Станковића, са музиком Петра Крстића (1907), које су касније објављене у Бајићевој Српској музичкој библиотеци 1914. године као „српске народне песме“. По свему судећи, ови Бајићевни записи претходе Крстићевој *Кошћани*.

¹² Индикативно је спојено писање скраћених облика заменица („учи ме мајко *свећујме*“, бр. 159; „*јрвими* петли појали“, бр. 667), одвојеног писања одређеног члана („да видиш моме *небо што*“, бр. 151), неодлучност у запису појединих речи („авчера“/„афчера“, бр. 91), и тако даље.

композицији за соло бас и мушки хор, то јест четврта у верзији за клавир, као и напев „Крај Вардара сеђаше“ (бр. 196), који је на месту пете песме у верзији за клавир (вид. Табелу 1 и Пример 3). Под „српским комитима“ су се на прелазу у XX век пре свега подразумевали устаници у Старој Србији и Мађедонији који су се опирали било османској власти било локалном терору Албанаца или Бугара. О овом изразито националистички обојеном дискурсу најбоље сведочи кратка приповетка Стевана Сремца „Смрт комите Данета, српског учитеља у Кокошињу“, постхумно објављена 1906. године у листу *Нова искра*, а коју је, као што је наведено у пратећој напомени, уредништву доставио Стеван Симић, студент српске гимназије у Битољу (СРЕМАЦ 1906).¹³ Сремац приповеда како је српски учитељ Данило Дане Стојковић, као реакцију на убиство девет Срба у Кокошињу од стране бугарских устаника, заменио „учитељски калем револвером“, „начинио се комитом“ и „објавио да има још осветника српских за подлости и насиља њихова према Србима“, не би ли затим описао како га је „разбојничкој ками“ бугарских устаника предао сопствени шурак на спавању (СРЕМАЦ 1906: 289–290). У Сремчевом тексту, као и у појединим текстовима песама које је Исидор Бајић забележио као комитске, акценат је неретко на трагичној погибији комита, или пак на њиховој несрећној судбини која их гони да напусте породицу.¹⁴ У композицији *Песме српских комитија* за соло бас и мушки хор Бајић обликује својеврсне ламенте, у темпу *Molto andante* и *Andante doloroso*, засноване на *рубашо* солистичкој деоници баса, који допуњује мушки хор у акордској фактури претежно уског слога, а уз маркантне интервалске скокове и издржане тонове солисте, рапсодично-флоридни ритам, те типизирану употребу прекомерне секунде, односно балканског мола, у другој песми (вид. Пример 4).¹⁵ Бајићеве комитске песме стога врло експлицитно репродукују елегични карактер као основу српских песама из Мађедоније, те га директно повезује са дискурсом страдања Срба у Османском царству. Композиција за клавир специфична је пак по томе што Бајић, на скоро истоветан начин на који је

¹³ Илустровани часопис *Искра* (1898), односно *Нова искра* (1899–1911), редовно је укључивао илустрације из Старе Србије и Мађедоније, како крајолика тако и локалне материјалне културе, попут народних ношњи, које су често рађене на основу фотографија, што је говорило о њиховој документарној природи и поузданости (уп. МАКУЉЕВИЋ 2006: 135–137, 147–148).

¹⁴ Песма „Низ поље иду Сејмени“ (бр. 121 у Бајићевим рукописима) говори о мајци која препознаје одрубљену главу свога сина. Сремчева приповетка у једном пасусу чак парафразира текст песме „Јелте жалба“ који је Бајић укључио у композицију *Песме српских комитија*: „гора му постаде мајка, танка мартинка верна љуба а дробни фишеци у комитском реденику ситна дечица његова!...“ (СРЕМАЦ 1906: 289); „моја је мајка Козјак планина [...] моја је љуба пушка брзо-метка [...] моја су деца ситни патрони“ (запис бр. 161).

¹⁵ Промене између мелографског записа и финалне композиције нису значајне и углавном су сведене на дораду ритмичких детаља у напеву, те на промену тоналитета, са напоменом да у записима често недостају предзнаци.

На основу свега реченог, можемо закључити да је делатност Исидора Бајића, као уређивача албума народних песама, мелографа те, напоследку, композитора, уграђена у дискурс српског национализма којим су Стара Србија и Мађедонија биле конституисане као супстанцијалне територије српске нације, на сличан начин на који је то био случај и код његових колега који су радили у Београду. У односу на савременике, попут Стевана Мокрањца и Владимира Ђорђевића, може се ипак закључити да је Бајићев портрет фолклора ових крајева релативно симплификованији и у већој мери склон стереотипима. Поред тога, Бајић је очигледно трагао за формулама помоћу којих би елементе овог фолклора интегрисао у свакодневне музичке праксе српског грађанства у Аустроугарској, као што је кућно – салонско музицирање. На овај начин, Бајић представља једног од аутора који су градили слику фолклора Старе Србије и Мађедоније као нераскидиво и органски повезаног са српским фолклором уопште, укључујући се тиме у сложена питања националних и етничких разграничења на подручјима балканских територија Османског царства.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- АЛБУМ 138 СРПСКИХ-НАРОДНИХ ПЕСАМА ЗА ГЛАСОВИР. Београд: Дворска књижара Мите Стајића, 1905.
- Архив МИ САНУ, Записи народних песама Исидора Бајића, Е/ИБ–1 – Е/ИБ–20.
- АТАНАСОВСКИ, Срђан. „Од напева до руковети: Мокрањац као композитор“. *Зборник Мајице српске за сценске уметности и музику* 51 (2014): 135–152.
- БАЈИЋ, Исидор. *Песме из Србије*. Св. 1. Уредио Светолик Пашћан. Нови Сад: Литографија „Графике“, 1924.
- БАЈИЋ, Исидор. *Песме српских комита. Народне песме. За гласовир са пописаним текстом. S.l., s.a.* (а).
- БАЈИЋ, Исидор. *Песме српских комита*. Рукопис, Архив Музиколошког института САНУ, Ан. 1818, s.a. (б).
- БАТАКОВИЋ, Душан Т. Предговор за *Савременици о Косову и Меџохији. 1852–1912*. Уредио *idem*. (Београд: Српска књижевна задруга, 1988), vii–xxxvii.
- ВЕСЕЛИНОВИЋ, М. В. „Одељак за народне песме и игре.“ *Српство* 2, бр. 4 (1886), 32.
- ВРБАШКИ, Милена. „Литографије Павла Чортановића.“ *Зборник Мајице српске за ликовне уметности* 29/30 (1993/1994): 129–143.
- ДИМИТРИЈЕВИЋ, Стеван М. *Стевана Сирашимировића митрополића карловачког план за ослобођење српског народа*. Београд: Родољуб, 1926.
- ЂОРЂЕВИЋ, Влад. Р. *Српске народне мелодије*. Свеска I–II. Јагодина, 1904.
- ЂОРЂЕВИЋ, Влад. Р. *Српске народне мелодије*. Свеска III–V. Јагодина, 1907.
- ЂУРИЋ-КЛАЈН, Стана. „Исидор Бајић на југу Балкана.“ *Pro Musica* 177–118 (1983): 6–9. Прештампано у Ђурић-Клајн, Стана. *Музички записи*. Београд: Вук Караџић, 1986: 65–76.
- ЗУНДХАУСЕН, Холм. *Историја Србије од 19. до 21. века*. Превео Томислав Бекић. Београд: Слио, 2009.
- ИВАНИЋ, Иван. *Мађедонија и Мађедонци. Књ. 2. Опис земље и народа: географија, картографија, границе, хидрографија, статистика, историја, етнографија, језик*,

- име и традиције, народно пјесништво, илуђинске пројаве, црква и школа. Нови Сад: Нагошевић, 1908.
- Илић, П. Ж. „Музика у Старој Србији и Македонији.“ *Музички гласник* 1, бр. 4 (1922): 4.
- КОКАНОВИЋ, Маријана. „Петар Ж. Илић.“ У: *Српски биографски речник 4. II–Ка*. Уредио Чедомир Попов. Нови Сад: Матица српска, 2009: 158–159.
- КОКАНОВИЋ МАРКОВИЋ, Маријана. „Друштвена улога салонске музике у животу и систему вредности српског грађанства у 19. веку.“ Докторска дисертација. Универзитет у Новом Саду, 2011.
- МАКУЉЕВИЋ, Ненад. *Умјетности и национална идеја у XIX веку. Систем европске и српске визуелне културе у служби нације*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006.
- МАНОЈЛОВИЋ, Коста П. *Сјоменица Стивану Сји. Мокрањцу*. Београд: Државна штампарија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 1923.
- МАТИЋ, Светозар. *Наши народни еп и наши сјих. Огледи и сјугдије*. Нови Сад: Матица српска, 1964.
- МАТОВИЋ, Ана. „Рукописне збирке народних мелодија у Музиколошком институту“. У: *Српска музика кроз векове*. Уредила Стана Ђурић-Клајн. Београд: Српска академија наука и уметности, 1973: 293–308.
- МИЛОЈЕВИЋ, М. С. *Путопис дела Праве – Сјаре – Србије*. Београд: Главна срп. књижара Јована Д. Лазаревића, 1871.
- МИЛОЈЕВИЋ, Милоје. „Исидор Бајић. Поводом десетогодишњице од смрти.“ У: *Музичке сјугдије и чланци. Друа књиа*. Београд: Издавачка књижарница Геце Кона, 1933: 48–55.
- МЛАДЕН. „О настави певања у народној школи.“ *Гудало. Часопис за унапређење гласбе* 1, бр. 4 (април 1886): 58–68.
- НИКОЛИЋ, Александер. *Сјо српски пјесама. I свеска*. Тамишград: Тиском Јерменског Манастира, 1863.
- НУШИЋ, Бранислав Ђ. *Косово. Опис земље и народа*. Св. 2. Нови Сад: Матица српска, 1903.
- ПАВЛОВИЋ, Раја. *Српске народне пјесме. II. Коло. Le chants populaires serbes. S.l., s.a.*
- ПЕРИЋ, Ђорђе. „Стеван Мокрањац и Косово (Нова сазнања о боравку и мелографском раду Стевана Мокрањца на Косову).“ *Развјивак* 35 (1995): 120–126.
- ПЕРИЋ, Ђорђе. „Уводна песма VII Руковети – ‘Море, извор-вода извирала’.“ *Развјивак* 38 (1998): 144–153.
- ПЕРИЋ, Ђорђе. „Историја и народна традиција у двама старосрбијанским песмама из ‘Руковети’ Стевана Мокрањца.“ *Вардарски зборник* 9 (2012): 205–225.
- ПЕРИЧИЋ, Властимир. *Јосиф Маринковић. Живо и дела*. Београд: Српска академија наука и уметности, 1967.
- ПЕТРОВИЋ, Даница. „Исидор Бајић“. У: *Српски биографски речник 1. А–Б*. Уредили Младен Лесковац, Александар Форишковић и Чедомир Попов. Нови Сад: Матица српска, 2004: 352–354.
- ПОПОВ, Чедомир. *Велика Србија. Сјварности и мии*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2007.
- РИСТИЋ, Хаџи Серафим. *Плач Сјаре Србије*. Земун: И. К. Сопрон, 1864.
- РУВАРАЦ, Димитрије. „Географске белешке о Турској митрополита Стевана Стратимировића из године 1803. и 1804.“ *Сјоменик Српске краљевске академије* 39 (1903): 107–116.
- СРЕМАЦ, Стеван. „Смрт комите Данета, српског учитеља у Кокошињу“. *Нова искра* год. 8, бр. 10 (1906): 289–290.
- СТАНКОВИЋ, Корнелије. *Песме за глас и клавир, мушки и мешовити хор. Сабрана дела. Књиа друа*. Уредила Даница Петровић. Београд: Музиколошки институт Српске академије наука и уметности; Нови Сад: Завод за културу Војводине, 2007.

- СТРАЊАКОВИЋ, Драг. „Начертаније’ Илије Гарашанина.“ *Гласник Историјској друштва у Новом Сагу* 3 (1931): 392–418.
- ФИЛИПОВИЋ, Миленко С. „Вук Ст. Караџић и српска етнологија.“ У: СТЕФАНОВИЋ КАРАѢИЋ, Вук, *Етнографски списи*. Уредио *idem.*, 513–573. Београд: Просвета, 1972.
- ЦВИЛИЋ, Јован. „Географски положај и опште географске особине Македоније и Старе Србије.“ *Српски књижевни гласник* 11 (1904): 115–153.
- ATANASOVSKI, Srđan. „Музичке праксе и произвођење националне територије.“ *Doktorska disertacija*. Универзитет уметности у Београду, 2014.
- ATANASOVSKI, Srđan. „The Roots of National Music Canon and the Taboo of Composing Folk Tunes: The Case of Stevan Stojanović Mokranjac’s Garlands.” У: *Critical Music Historiography: Probing Canons, Ideologies and Institutions*. Уредили Vesa Kurkela и Markus Mantere. Farnham: Ashgate, 2015: 173–186.
- ATANASOVSKI, Srđan. „Произвођење Старе Србије: stopama putopisca, tragom folklorа.“ У: *Figura neprijatelja: preosmišljavanje srpsko-albanskih odnosa*. Уредили Aleksandar Pavlović, Rigels Halili, Adriana Zaharijević и Gazela Pudar Draško. Београд: IFDT и Beton, у штампи.
- BENDIX, Regina. *In Search of Authenticity. The Formation of Folklore Studies*. Madison – London: University of Wisconsin Press, 1997.
- БОШКОВИЋ-STULLI, Маја. *Prikaz knjige Svetozar Matić, Naš narodni ep i naš stih. Ogledi i studije* (Novi Sad: Matica srpska, 1964). *Narodna umjetnost* Vol. 4 No. 1 (1966): 258–263.
- GEARY, Patrick J. *Mit o nacijama: srednjovekovno poreklo Evrope*. Prevela Danira Parenta. Novi Sad: Cenzura, 2007.
- KONJOVIĆ, Petar. *Ličnosti*. Zagreb: Čelap и Popovac, 1919.
- PAVLOVIĆ, Aleksandar. „Rereading the Kosovo Epic: Origins of the ‘Heavenly Serbia’ in the Oral Tradition.” *Serbian Studies* 23 (2009): 83–96.
- ПОПОВИЋ, Miodrag. *Vidovdan i časni krst. Ogled iz književne arheologije*. Четврто издање. Београд: Библиотека XX век, 2007.
- TRIFUNOVIC, Bogdan. „Collective Memory and the Sites of Memory in the Serbian Discourse on Old Serbia.” *Doctoral thesis*. University of Warsaw, 2014.
- WHITE, George W. *Nationalism and Territory: Constructing Group Identity in Southeastern Europe*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2000.

Srđan Atanasovski

ISIDOR BAJIĆ AND OLD SERBIA

Summary

In this article I place the activity of Isidor Bajić in the context of Serbian nationalist discourse on Old Serbia and Macedonia. This might come as a surprise, as Bajić is a composer who is often perceived through romantic narratives and construed as apolitical. However, I show this to be a naïve stance, particularly having in mind that Bajić was among just few Serbian composers who actually travelled to the territories of the Ottoman Empire, which were labelled as Old Serbia. Serbian community in Austria-Hungary, where Bajić comes from, was particularly active in formation of the Kosovo myth and the discourse on Old Serbia, which became the vehicle of Serbian irredentist politics in the later 19th century. I firstly study Bajić’s activities as arranger of Stevan Mokranjac’s garlands (rukoveti), medleys of Serbian folk-songs,

containing also songs from Old Serbia. I secondly turn to Bajić's trip to Mount Atos in 1911, during which he had an opportunity to record folk songs around Vranje and in Skopje. I finally discuss his composition *Pesme srpskih komita* ("Songs of the Serbian Comitadjis", in two versions), placing it in the contemporary discourse on Serbian comitadjis. Conclusions suggest that Bajić's portrait of the folklore of these regions tends to be simplified and stereotypical. In addition, Bajić was trying to integrate these folklore elements into everyday musical practice of the Serbian citizenship in Austria-Hungary, such as home/salon music-making. In this way, Bajić represents one of the authors who have built a picture of the folklore of Old Serbia and Macedonia as inextricably and organically connected with the Serbian folklore in general, thus taking part in the complex issues of national and ethnic demarcations of the Ottoman Empire's Balkan territories.

Key words: Isidor Bajić, Old Serbia, Macedonia, folk song, garlands, comitadjis, Songs of the Serbian Comitadjis.

Рецензенти *Зборника Маџице српске за сценске уметности и музику 53/2015*

Мирјана Веселиновић Хофман
Драгана Јеремић Молнар
Зоран Т. Јовановић
Каталин Каич
Љиљана Мишић
Ивана Перковић
Даница Петровић
Живко Поповић
Душан Рњак
Татјана Суботин Голубовић
Катарина Томашевић

Зборник Матице српске за сценске уметности и музику
Издази двапут годишње
Издавач Матица српска
Уредништво и администрација: Нови Сад, Улица Матице српске 1
Телефон: 021/420-199, 6615-038
e-mail: mtisma@maticasrpska.org.rs
www.maticasrpska.org.rs

Matica srpska Journal of Stage Arts and Music
Published semi-annually by Matica Srpska
Editorial and publishing office: Novi Sad, ul. Matice Srpske 1
Phone: 381 21 420-199, 6615-038
e-mail: mtisma@maticasrpska.org.rs
www.maticasrpska.org.rs

Уредништво је *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику*
бр. 53/2015 закључило 14. август 2015.
За издавача: Доц. др Ђорђе Ђурић, генерални секретар Матице српске
Стручни сарадник Одељења: Марта Тишма
Преводацац за енглески језик: Биљана Радић Бојанић
Лектор и коректор: Татјана Пивнички Дринић
Технички уредник: Вукица Туцаков
Компјутерски слог: Владимир Ватић, ГРАФИТ, Петроварадин
Штампа: САЈНОС, Нови Сад

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
78+792(082)

Зборник Матице српске за сценске уметности и музику / главни и одговорни уредник Зоран Т. Јовановић. – 1987, 1-. – Нови Сад : Матица српска, Одељење за сценске уметности и музику, 1987-, – 24 cm

Годишње два броја.

ISSN 0352-9738

COBISS.SR-ID 16339202

Штампање овог Зборника омогућили су
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије,
Министарство културе и информисања Републике Србије
и Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање